

Patron

informace přátel drobných památek Jizerských hor

2/2013 (24. ročník)

Smrk - v září oslaví rozbledna 10. narozeniny

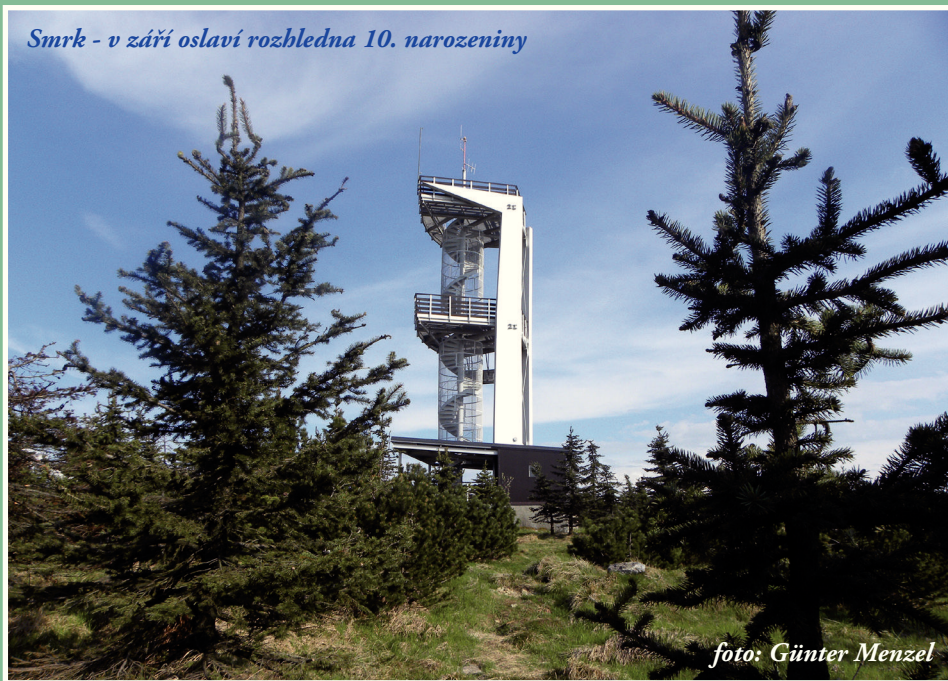

foto: Günter Menzel

OBSAH VYDÁNÍ PATRON 2/2013

Bombardování Frýdlantu a poslední dny druhé světové války	2	Rohanův odpočinek	24
Legendě o pytláku Hennrichovi je již 200 let	7	Drobné památky ve Frýdlantu a jeho blízkém okolí	25
Válka roku 1866	14	Jak se ze mne stala povodeň aneb Když se štěstí unaví	27
Vzpomínka na Otfrieda Preußlera a jeho vyprávění o Sedmírohém kameni	19	Mužíčková památka je zpět na Beranské cestě	29
Exkurze do podzemní továrny Rabštejn	22	Dva kříže v Poustce	29

Bombardování Frýdlantu a poslední dny druhé světové války

Rudolf Makel, Frýdlant

Mnoho návštěv jsem už provázel frýdlantským hřbitovem. Nikdy neopomenou ukázat náhrobní kámen vojína wehrmachtu padlého při obléhání Varšavy v září 1939. Až jednou jsem narazil. „Co je tohle za pomník, tady na proti, sedm lidí se stejným datem úmrtí (foto 1)?“, ptala se kamarádka, kterou asi vojín moc nezaujal. To mě pěkně dostalo. Takový pomník – a já jsem si ho nikdy nevšiml! Tak jsem začal pátrat. A nebylo to vůbec těžké. Dne 8. května 1945 přece Rudá armáda bombardovala Frýdlant. Pátral jsem u pamětníků, ale hlavně v městském muzeu, kde jsem zjistil většinu informací. Událost je také celkem podrobně popsána v knize *Frýdlant-*

ske – *Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor* od Rudolfa Anděla, Romana Karpaše a kolektivu.

Jak to tedy bylo?

Na konci války byl vojenským velitelem Frýdlantu major Hönig a on řídil i poslední „obranu“ města. Do té byla nasazovaná domobrana a Hitlerjugend. Byly podminovány mosty a postaveny zátarasy. Protileteckou obranu zajišťovala děla umístěná na kopci u nemocnice. Ta údajně vystřelila na sovětské průzkumné letadlo, což vyvolalo domněnku, že ve Frýdlantu je seskupení hnízd německé obrany. A tak následoval letecký útok. Kdoví, jak to doopravdy bylo, protože cílem náletu se stalo hlavně centrum města. Tedy civilisté.

Dne 8. května, ve čtvrt na tři odpoledne, zaútočila letka šesti bombardovacích letadel na město. Krátery po bombách prý měly průměr až pět metrů. Následky útoku byly velké. Zničeno bylo 20 budov a poškozeno jich zůstalo asi 300. Úplně byla zničena dívčí měšťanská škola (foto 2, 3) a narušen byl kostel Nalezení sv. Kříže a budovy kolem něj (obr. 4). Rovněž Rybářská ulička (obr. 5) byla poničená natolik, že později došlo k její úplné demolici. Poškozena byla elektrárna, domy v místech dnešní pošty, nádraží (zde také zahynuli lidé), sokolovna a mnoho dalších budov. Bomby dopadly i na Větrov a Křížový vrch. Lidé utíkali do Zátíší a Jäckelova Údolí (dnes Údolí) a večer bylo město úplně vylidněné. Žel největší ztráty byly právě ty lidské. Různé zdroje uvádějí různé počty mrtvých, nejvyšší údaj je až 106. Lidé umírali ještě dlouho na následky zranění. Těla tří obětí se prý našla v zahradě poblíž „traktorky“ ještě v roce 1946. Ve skutečnosti bylo obětí asi mnohem méně. Kdesi jsem četl, že šlo o 39, a to mi přijde jako dost reálné číslo. Skutečnost je ale taková, že přesný údaj o obětech se už asi nikdy nepodaří zjistit, natož postavit důstojný pomník se jmény obětí.

A nyní pár vět ke zmíněnému náhrobku na hřbitově

Při výletu bombardováním zničených objektů jsem se zatím záměrně vyhnul domu, který stál na rohu dnešních ulic Kodešova a U Potoka. Nyní tam, před bývalou „traktorkou“, najdeme malý parčík.

© Městské muzeum Frýdlant

© Městské muzeum Frýdlant

Na zmíněném náhrobku jsou kromě jmen obětí bombardování ještě dvě další: Josef Schrejma, Fleischer u. Gastwirt (řezník a hostinský) a Adolf Schütz, Rossfleischer (koňský řezník).

Ani jeden z nich v té době už nežil, ale jejich „jídlna“ stále ještě fungovala. Pravděpodobně ji vedl některý z potomků. A tohle řeznictví dostalo přímý zásah. Zahynuli v něm lidé uvedení na pomníku (snad členové rodiny) a kromě nich ještě dva Italové a jeden Francouz. Na následky zranění pak zemřel jeden Polák, Belgičan a ještě jeden člověk. Šlo zřejmě o válečné zajatce.

Tolik k bombardování Frýdlantu. Brzy ráno 9. května dorazili od Arnoltic ke zdejší rozhledně ruští průzkumníci a nedlouho po nich i tanky Rudé armády

a za nimi hlavní kolona vojsk. Město se rázem zaplnilo. Všude visely bílé prapory na znamení, že se město vzdává (obr. 6). Následně byla vydána Vyhláška (v češtině) podepsaná již českým předsedou místní správní komise Josefem Rejmanem.

Tolik tedy o posledních dvou dnech druhé světové války ve Frýdlantu.

Závěrem uvádím, že jsem si nekladal za cíl napsat „objevný“ článek. Události konce války ve Frýdlantu jsou známé a dostatečně publikované. Chtěl jsem jen krátkou vzpomínkou vzdát úctu lidem, kteří nevinne zahynuli v nesmyslné válce. A nesmyslná je každá válka.

Příběh pokračuje

Krátce po napsání příspěvku jsem obdržel dva e-maily od pana Karla Šoltysa, pracovníka Městského muzea ve Frýdlantu. Právě on má největší zásluhu na tom, že jsem článek mohl vytvořit. Poskytl mi písemné materiály, fotky a strávil se mnou i spoustu času.

Jeho dvě zprávy obsahovaly informace, ke kterým bych se já sotva kdy dostal. I když pan Šoltys píše, že jsem se zasloužil o vyjasnění okolností zničení domu koňského řezníka, je to právě on, kdo mému článku dal opravdovou hodnotu. Za to mu moc děkuji.

Takto vypadají údaje přeložené do češtiny: Marie Schütz, vdova, pohřbena 16. 5.; Hilde Aigner, rozená Schütz, vdaná, pohřbena 16. 5.; Else Schütz spolu s 1 dítětem, vdaná, pohřbena 17. 5.; paní Hannig, rozená Schütz, spolu s 2 dětmi, pohřbena 17. 5. Všichni výše uvedení byli pohřbeni do téhož hrobu.

Dále v tomto domě během téže události zahynuli: Carlo Tonelli, Ital, pohřben 14. 5.; Alfred Petitfrere, Francouz, pohřben 16. 5.; Arfeo (nebo Orfeo?) Gottardi, Ital, pohřben 16. 5.; paní Weinertová, z Frýdlantu, spolu se 3 dětmi, pohřbena 16. 5.; Agnes Of-fermann, z Frýdlantu, pohřbena 12. 5.; „Ostarbeiter“, tedy nejspíš zajatec z Východu, který zde pracoval, Ivan Serahin (?), pohřben 11. 5.; Mina Bürger, vdova, z Frýdlantu, pohřbena 10. 5.; Emil Stach (?), voják, Emil Thomas, voják, „Ostarbeiter“ Boris Hei-dra (?), „Ostarbeiter“, jméno neuvedeno, všichni pohřbeni 10. 5.

Pánové Tonelli, Petitfrere a Gottardi byli vojáky, resp. válečnými zajatci; jejich pozůstatky byly později přeneseny do úvodní části hřbitova (vpravo za vstupní branou). Zde jsou na náhrobcích uvedena ještě 4 jména – tito muži však zemřeli před nebo po bombardová-ní Frýdlantu a našli svou smrt na jiném místě.

Proč na dům čp. 267 spadla sovětská bomba? Nemusela to být pouhá náhoda. Přes ulici totiž sídlil podnik Heinricha Kaulfersche (později objekt „traktorky“ neboli strojní a trak-torové stanice – STS). Jednalo se o strojírenskou výrobu – výrobu zemědělských strojů. V průběhu války lze předpokládat, že zde probíhala i výroba čehokoliv pro válečné potřeby Říše. Domnívám se, že Rusové mohli mířit na Kaulferschovu továrnu záměrně, ale bomba dopadla vedle.

Všechny tyto údaje považuji za poměrně objevené a v podstatě jediné objektivní. Díky Va-šemu článku se tedy poprvé vyjasní událost bombardování budovy frýdlantského koňského řezníka Schütze.

- Místa si prohlédneme při naší podzimní vycházce Frýdlantskem
- Městské muzeum Frýdlant je kolektivním členem Spolku Patron

Popisky k obrázkům (obr. 3, 4, 6, 7, 8: archiv Městského muzea Frýdlant, obr. 1: Rudolf Makeš, obr. 2, 5: z archivu Rostislava Jelínka)

- 1) Pomník, na frýdlantském hřbitově, se jmény zabitých při náletu na dům čp. 267
- 2) Dívčí měšťanská škola před bombardováním
- 3) Dívčí měšťanská škola po přímém zásahu bombou
- 4) Bombardováním poničené budovy kolem kostela
- 5) Takto vypadala Rybářská ulička před bombardováním
- 6) Vyvěšený bílý prapor, symbolizující konec války
- 7) Situační plánek místa, kde stával dům čp. 267, v němž bylo Schützovo řeznictví
- 8) Dům čp. 267 zničený bombardováním

Legendě o pytláku Hennrichovi je již 200 let

Bohumil Horáček, Mladá Boleslav

Příběhy se stávají, vyprávějí a mizí v hlubinách lidského zapomnění. Některé dříve, jiné později. Existují ale příběhy, které si lidé pamatují velmi dlouho. Dokonce je i zapíší do knih a kronik. Jsou to ty nejlepší ze všech příběhů.

Mezi takové se řadí i příběh vojenského zběha, jizerskohorského psance a pytláka Hennricha. Od okamžiku, kdy se tento tajemný muž objevil v Jizerských horách, zapadly Pytlácké kameny již dvěstěkrát sněhem a červencové slunce se dvěstěkrát opřelo do vrcholových skal. Kdo se v pozdním letním odpoledni někdy slunil na jejich vyhlázté zule, dá mi za pravdu, že to jsou povznášející chvíle.

Dvě staletí – to jsou tři průměrně dlouhé lidské životy. Ještě více se za stejnou dobu vystřídá generací. Přesto příběh pytláka Hennricha z lidské paměti nezmizel. Přetrval. Dřevěný kříž, který jej připomíná, mnohokrát zetlel a mnohokrát byl obnoven. Právem patří do rodinného stříbra jizerskohorských pomníčků. Pokud by se sestavoval pomyslný žebříček pomníčkové popularity, umístil by se Hennrichův kříž v první pětce, ne-li rovnou na stupních vítězů. Ale naštěstí se nikdo o nic podobného nepokusil.

Proč tomu tak je? Jak to, že legenda žije a vypráví se i po tak dlouhé době? Odpověď je možná velice jednoduchá: je to tajemstvím, které ji doprovází. Tajemství odjakživa přitahovala. Vzpomeňte svého prvního příchodu k Hennrichovu kříži! Také jste měli v duši jiný pocit, než při hledání ostatních pomníčků? Také jste se při rozhrnování vlhkých větví cítili stísněněji, než jindy? Já ano. Hledal jsem přece hrob, nikoliv pouze pomníček. A navíc osamělý hrob, ukrytý daleko od lidí – tajemný. Vědomí, že na konci hledání se člověk dostane do míst, kde Hennrichova duše možná bloudí dodnes, jakoby svazovalo nohy a přitom stále hnalo kupředu.

Legenda o Hennrichově příchodu na Střední jizerský hřeben, o jeho přebývání pod tehdy bezejmennými Pytláckými kameny, i o jeho smutném konci, byla popsána snad stokrát. Nebudeme ji tedy prepisovat znovu. Kdo se o pomníčky zajímá, vše podstatné zná. Vydejme se namísto toho na malé pátrání do Jizerských hor devatenáctého století a pokusme se odpovědět na otázky, které zůstávají do dnešních dnů nezodpovězeny a které tvoří to tajemství, jež udržuje legendu o Hennrichovi stále živou. Doufejme ale, že na žádnou z těchto otázek přesně neodpovíme a neporušíme tak dvě stě let staré kouzlo.

Kdo vlastně byl Hennrich? U většiny pomníčků víme přesně, komu patří. U Hennricha nikoliv, celé jeho jméno neznáme. Mnohé prameny tvrdí, že to byl vojenský zběh, který uprchl z Napoleonovy Velké armády. Svědčila by o tom informace, že

zastřelený Hennrich byl nalezen v modrém vojenském kabátu, který Napoleonovi vojáci nosili. Napoleonova vojska na sever od Jizerských hor táhla při ústupu před ruskou armádou.

Ústup (obr. 1), který začal v Moskvě a skončil bitvou u Lipska, se postupně podobal úprku. V době, kdy Napoleonovi vojáci procházeli pod severními svahy Jizerských hor, se už jednalo o značně zdecimovanou, na poloviční stav ztenčenou armádu. Nic nepomohlo, že ho generálové vedli severně od území Čech, v relativně pohodlném terénu polských a slezských rovin.

Snad se vojsko na několik dní zastavilo ve Flinsbergu (Świeradów), aby si zde na chvíli odpočinulo. Únava, beznaděj a možná i úpadek morálky, mohly být možným důvodem k Hennrichově dezerci. Nebo je možné, že spáchal nějaký zlý čin. Nevíme. Každopádně v sázce bylo mnoho, zběhnutí se trestalo jistou smrtí a Hennrich musel vědět, co riskuje. Jeho motivem k útěku tedy nemohla být žádná malichernost. Je také možné, že se rozhodl utéct proto, že po dlouhém pochodu se s ustupující armádou dostal do blízkosti svého domova.

Odkud Hennrich pocházel? Napoleonovu Velkou armádu tvořilo 600 000 mužů různých národů. Francie na začátku ruského tažení ovládala velkou část Evropy. Zásoba rekrutů byla téměř bezedná a ne každý napoleonský voják se narodil ve Francii. Je velice pravděpodobné, že ani Hennrich nebyl francouzské národnosti. Francouzi německy většinou nemluvili a jazyková bariéra by Hennrichovi nedovolila navázat kontakt s jizerskými obyvateli. Pokud ano, měl by to s dorozumíváním hodně složité.

Hennrich zřejmě ovládal němčinu a zároveň znal těžký život v horách. Nemusel to nutně být Němec nebo Rakušan. Docela klidně mohl být Slovan, který během svého života přicházel s německým obyvatelstvem běžně do styku. Jeho jméno Hennrich více než německé jméno Heinrich připomíná poněmčenou verzi slovanského jména Henryk.

Mohl být Hennrich Slezan (Šlonzák), žít na území sousedního Pruska? Mluvil by slezštinou, tedy jazykem, ke kterému se i v dnešní době na území polské části Slezska hlásí více než půl milionu lidí jako k rodnému. Prusko bylo Napoleonem poraženo už v roce 1807 a při ruském tažení bylo francouzským nuceným spojencem. V tomto případě by Hennrich mohl mít domov téměř na dohled od Jizerských hor.

Jednalo se o Poláka, žijícího někde ve Varšavském knížectví, třeba na úpatí Beskyd? Varšavské knížectví vzniklo právě po Napoleonově vítězství nad Pruskem, a v něm

žijící Poláci bojovali pod vedením knížete Józefa Poniatowského ve francouzské Velké armádě proti Rusku. Jejich počet byl nemalý – 100 000 mužů, a důvody zcela pragmatické – Poláci chtěli na Rusku dobýt zpět východní území, ztracená při tzv. třetím dělení Polska v roce 1795. Oddíly polské armády, kterým velel generál Jan Nepomucen Umiński (1778–1851), (obr. 2), se v době Hennrichovy pravděpodobné dezerce pohybovaly v okolí lázní Flinsberg, jen necelý půlden chůze od Pytláckých kamenů.

2

Kdy Hennrich do Jizerských hor přišel? Na tabulce Henrichova kříže najdeme letopočet 1813. Tabulku poprvé umístil snad Karlheinz Lutz při poválečné obnově kříže v roce 1952. Předchozí kříž byl bez letopočtu, což dokazuje jedna z nejstarších dochovaných fotografií pomníčku. Zcela jistě víme, že letopočet 1813 neoznačuje rok Hennrichova úmrtí, ale datum jeho příchodu do Jizerských hor.

Napoleon Bonaparte si na Rusko vyšlápl v červnu 1812. O tři měsíce později francouzská vojska obsadila Moskvu. V říjnu však musela začít ustupovat a již v prosinci opustila území Ruska. V polovině února 1813 napoleonská vojska ustoupila za Odru a v březnu je Rusové zatlačili k Berlínu. Polské jednotky generála Umińského se do okolí Flinsbergu a na Frýdlantsko mohly dostat někdy na přelomu února a března roku 1813, možná i později. Do téhož období můžeme umístit okamžik, kdy se Hennrich poprvé objevil u Pytláckých kamenů. Do hor prý nemohl přijít se začátkem zimy. Muselo to být na jaře, což by odpovídalo roku 1813. Pokud to bylo v létě, Hennrich by musel uprchnout do hor už o rok dříve, během počátku Napoleonova ruského tažení v roce 1812. Jako pravděpodobnější se ukazuje rok 1813.

Hennrich v době své dezerce byl patrně relativně mladý člověk. Jak jinak by mohl vydržet pochod k Moskvě a zpět, celkem více než 4000 kilometrů? Rekruti odvodových ročníků 1810 až 1815, dvacetiletí mladíci, o nichž se sám Napoleon vyjádřil, že to jsou ještě děti, tvořili značnou část armády pochoduující na Moskvu. Proto ani Hennrichovi nemuselo být více než 30 let. Znamená to, že datum jeho narození se pohybuje někdy mezi lety 1780–1790.

Z několika obrázků však na nás hledí zralý vousatý muž s přísným uhrančivým výrazem! Představu starého muže navozuje i slovní spojení Der alte Hennrich – nazýval

jej tak tehdejší lesní personál a objevuje se v dobové německé literatuře, v Matouschkově mapě i ve spisech Emila Nováka. Ten předpokládal, že Hennrich musel na Středním hřebenu žít několik desetiletí a v době své smrti již nebyl žádný mladík.

Kdy Hennrich zemřel? Nikdo dnes již nezjistí, jak dlouho pytlák v Jizerských horách žil. V chýši pod Pytláckými kameny (obráz. 3) přebýval patrně pouze v létě, na zimu se ukryl v některém z domů na Jizerce či Velké Jizeře. I tak to byl velice nelehký život a nelze odhadnout, zda se v těchto drsných podmínkách dá dlouhodobě přežívat. Letopočet Hennrichova úmrtí se na základě rozboru služebních záznamů lesního personálu pokusil alespoň přibližně určit Emil Novák.

Informace, že k incidentu došlo za přítomnosti lesníků Vincence Huba ze Zadní Studánky (tehdy pod vrchem Quarré) a Johanna Stefana z Jizerky, je všeobecně známá. Kdy se však všichni tři muži osudově setkali u Příčné vody? Zatímco rodová genealogie lesnického rodu Hubů

je mírně nepřehledná, pro Emila Nováka byl směrodatný údaj o životě Johanna Stefana, zvaného též Schneiderhansl. Ten ještě v roce 1908 žil na Jizerce. Bylo mu 90 let, což znamená, že se narodil v roce 1818. Podle dobových záznamů byl v době přestřelky s Hennrichem ženatý a měl již tři děti.

To znamená, že mu mohlo být okolo 20–30 let. Připočteme-li tento věk k jeho datu narození, dostáváme se do období let 1840–1860, kterými můžeme přibližně vymezit datum přestřelky u Příčné vody a Hennrichova následného úmrtí. K tomuto závěru došel ve svých úvahách i Emil Novák. Znamená to, že slavnému pytlákovi by bylo více než 50 let.

Datum Hennrichovy smrti lze vymezit i pomocí geografických zkoumání. Zkusme si prohlédnout staré mapy zachycující oblast severních Čech. Na mapě tzv. I. vojenského mapování najdeme v oblasti Pytláckých kamenů jediné zeměpisné označení – Mittel Kamm. Což je velmi obecné. Důstojníci rakouské vojenské topografické služby projížděli krajinu na koni a mapovali metodou „a la vue“, tedy pouhým pozorováním v terénu. Je jasné, že v neprostupných lesích Jizerských hor byl jejich pohyb značně omezen a zakreslení terénu je na této mapě velmi hrubé.

Na nejstarší lesní mapě Jizerských hor z let 1814–1818 je na místě dnešních Pytláckých kamenů již uveden nápis „Heinrichsloche“, což dokazuje, že ten, kdo mapu ručně maloval, musel o existenci tajemného obyvatele Pytláckých kamenů vědět. Kříž v mapě označen není, což by naznačovalo, že Hennrich v té době na Středním hřebeni ještě žil.

Ke stejné domněnce se lze dopátrat zkoumáním mapového listu tzv. II. vojenského mapování, které bylo prováděno v letech 1836–1852. Na Středním hřebeni je zakreslen pouze vrchol Jelení stráně (Zimmerlehne). Žádná zmínka o Pytláckých kamenech, žádný vyznačený kříž. Ten by geodeti tentokrát asi nepřehlédli, neboť tyto mapy již byly poměrně přesné. Předcházela jim vojenská triangulace, která sloužila jako geodetický základ tohoto díla a podkladem byly i mapy stabilního katastru.

Poprvé nacházíme Hennrichův kříž vyznačen na základních listech tzv. III. vojenského mapování, které bylo v Čechách prováděno v letech 1877–1880. Znamená to, že v době vzniku těchto map již musel být Hennrich mrtev a jeho kříž již byl pod Pytláckými kameny vztyčen. Kříž je dokonce zakreslen v poměrně přesné poloze ve správném lesním oddělení.

K čemu lze porovnáním jednotlivých map dojít? V letech 1814–1818 se už o Hennrichovi vědělo. Žil patrně ještě někdy mezi lety 1836–1852. A v rozmezí let 1877–1880 už byl stoprocentně mrtev. Prostým srovnáním a zprůměrováním těchto dat můžeme rok Hennrichovy smrti vymezit letopočty 1844–1865, což se v podstatě překrývá s obdobím, ke kterému došel Emil Novák.

Co se dělo s Hennrichem po osudném setkání u Příčné vody (obr. 4)? Z toho, co dnes o příběhu víme, vyplývá, že byl lesníky překvapen v okamžiku, kdy

6

u Příčné vody nabíral do věder vodu. Hennrich byl neozbrojen, proto všeho nechal a dal se na úprk do lesa. Jeden z lesníků po něm vystřelil (obr. 5). Nevíme kolikrát, ale předpokládáme, že jednou, maximálně dvakrát. Je jisté, že pytlák byl postřelen, ale ne natolik, aby padl na místě mrtev. Střela musela minout páteř, takový zásah by znamenal ochrnutí. Hennrich se však dal na úprk ke svému úkrytu na Pytláckých kamenech, ale lesníci jej nestíhali. Hennrich do svého obydlí nedorazil – padl na půli cesty, kde patrně následkem vykrvácení zemřel.

Pokud mezi sebou propojíme vrchol Pytláckých kamenů a polohu Hennrichova kříže (tedy místo, kde padl) a prodloužíme-li tuto pomyslnou přímkou až k Příčné vodě, dostaneme se na tzv. Českou dráhu, zhruba 400 metrů nad Jizerskou silnicí. Vlevo od ní je i dnes mýtina a v korytě Příčné vody hluboká tůň. Možná právě zde leží přibližné místo střetu. Hennrich odtud k Pytláckým kamenům prchal po nejkratší možné trase – všechna tři místa (mýtina, kříž a skála) leží téměř v jedné přímce. Cestu musel dobře znát. Chodil snad na toto místo pro vodu pravidelně?

7

Z Pytláckých kamenů je to k místu přestřelky vzdušnou čarou přibližně 1,4 km, Hennrichův kříž se nachází přesně v polovině této vzdálenosti. Zkusme se vžít do mysli těžce zraněného člověka, který překonává 700 metrů v hustém lesním porostu, navíc musí vystoupat padesát výškových metrů v místy podmáčeném terénu. Jak dlouho se Hennrich potácel, než padl a zemřel? Půl hodiny? Hodinu? Dvě? Zcela určitě zemřel

zkrátka po osudném výstřelu, jistojistě ještě téhož dne.

Jeho tělo bylo nalezeno až později a hned na místě pohřbeno. Zda tam leží doposud, zatím nikdo nezkoušel vypátrat. Rov pod křížem je stále znatelný. Nikdo také už nezjistí, kdy se nad Hennrichovým hrobem objevil první kříž. Možná to bylo hned onoho pohřebního dne – dřevaři po navršení hlíny zkřížili dvě prostá dřeva a zatloukli je v hlavě mělkého hrobu (obr. 6).

Dál už to všichni známe. Kdosi později možná přidal cedulku, pak kříž někdo jiný obnovil (obr. 7). Kříž, stejně jako legenda, přežil do dnešních dnů. Pokud zetlel, byl vždy obnoven. Zatím poslední podoba Hennrichova kříže pochází z roku 2011. Zásahu na něm má pan Andreas Prescher z Großschönau (obr. 8).

Pokusili jsme se v téměř kriminalistické výpravě do Jizerských hor první poloviny 19. století odpovět na několik otázek, které člověka při návštěvě Hennrichova kříže napadnou. Definitivní odpovědi jsme ale nenašli. Možná bylo všechno úplně jinak a Hennrich nemusel být zběh z napoleonské armády, ale pytlák, který byl již předtím několikrát souzen a vězněn na frýdlantském zámku, jak uvádí Kronika rodu Hubů.

Dospěli jsme tedy pouze k několika domněnkám, které už navždy zůstanou zahaleny rouškou tajemství. Legendě o pytlákovi Hennrichovi to vůbec neubírá na kráse. Naopak. O to více přitahuje i po dlouhých dvou staletích.

Popisky k obrázkům:

- 1) – *Ústup francouzské armády od Moskvy na obraze Ilariona Prjanišnikova*
- 2) – *Jan Nepomucen Umiński (1778–1851) – byl Hennrichovým vrchním velitelem?*
- 3) – *Skalní převis na Pytláckých kamenech, možné místo Hennrichovy chýše*
- 4) – *Mýtina u Příčné vody. Padly právě zde osudné výstřely?*
- 5) – *Upravená ručnice, z níž mělo být na Hennricha vystřeleno*
- 6) – *Podoba Hennrichova kříže na začátku 20. století*
- 7) – *V roce 1952 kříž obnovil Karlheinz Lutz (foto 1960)*
- 8) – *Jsou okamžiky, kdy se na jednom místě sejdou dva kříže (foto 2011)*

Válka roku 1866

Oldřich Sladkovský, Liberec

Popisuje-li se nějaká válka, pak se většinou jedná o hrdinství bojujících vojáků. Jako dítě jsem zažil 2. světovou válku, a tak vím jaký dopad má na civilní obyvatelstvo. Přišlo mi proto zajímavé zjistit, jak obyvatelé prožívali válku v roce 1866, která se odehrávala i v našem kraji. Cituji zde popis průběhu obsazování Liberce pruským vojskem, jak ho zaznamenal spisovatel a autor článku Servác Heller. Text je psán tehdejšími jazykem, pro nás už možná trochu kostrbatým, nicméně si myslím, že dostatečně srozumitelným. Zajímavé je i to, že tažení se zúčastnil i plukovník Redern (obr. 1), prapravnuk Redernů z frýdlantského panství, kteří odtud museli po roce 1620 uprchnout. Jako připomínku těchto událostí přidávám i pár obrázků libereckých pomníků; většina našich členů tyto pomníčky pravděpodobně zná.

Prusové v Liberci

V Liberci a v celém jeho okrese byly do příchodu Prusů posádkou rozloženy: husarský pluk Radeckého pod velitelstvím generál-majora Fratričeviče, 33 pionýrů s důstojníkem, 8 polních děl se 147 dělostřelci a 45 koní.

Dne 19. června o polednách přišlo do Liberce asi 50 mladých mužů ze Saska, kteříž byli utekli ze strachu, aby nebyli od Prusů k vojsku odvedeni. Ale uprchlíci tito následujícího dne opět se domů vrátili, když byli bezpečnou zprávu dostali, že Prusům ani nenapadá Sasíky do svého vojska verbovat nebo násilím rekrutovat. Odpoledne, krátce po jejich příchodu způsobila v Liberci veliký poplach zpráva, že Prusové přes Hrádek na Liberec postupují. Ulice a náměstí naplnily se rychle lidem. V divém postrachu vlnily se davy semo tamo nevědouce, co počítí. Zavíraly se krámy, odnášely se na bezpečná místa cennější věci a z úředních budov snímaly se císařské orly; přikvápily příprěže, aby odvezly úředníky a úřední akta, na nádraží chystal se železniční personál k odjezdu ruše kvapně vyhýbky a také husarská škadrona hotovila se k odjezdu. Avšak záhy ukázalo se, že byla pověst předčasná, lid se ztišil, krámy se zotvíraly; orly se opět zavěsily, úřednictvo i vojsko zůstalo a příprěže se rozejely.

Den na to bylo v Liberci ticho. Avšak již následujícího dne vydal magistrát vyhlášku, kterou se nařizovalo, aby odpoledne téhož dne o 3. hod. 37 minutách poslední vlak byl vypraven a všechna další vozba se zastavila. Následkem toho zastavila pošta na nádraží svoji činnost a zařídila obyčejné poštovní spojení s nádražím v Hodkovicích. Všecky ostatní poštovní jízdy byly zaraženy.

Dne 23. června z rána byl Liberec zase nemírně pobouřen: došlá bezpečná již zpráva, že Prusové hranici překročili a na Liberec postupují. O 9. hod. nařídil Fratričevič vyklizení nádraží a roztrhání červené skály u Hodkovic. Vlak s pionýry odejel, státní telegraf se strhal, pošta přestala úřadovat a přesídlila do Hodkovic. Státní úřady zastavily svou činnost, úředníci a četníci přesídlili se do Turnova a husaři odejeli se štábem ke Chrastavě.

U Friedrichshainu setkaly se o 2. hodině odpolední nepřátelské přední stráž. Strhla se šarvátka, ve kteréž jeden pruský husar padl, několik jich poranění si utřilo a jeden zajat byl. O 3. hodině odpolední byl tento první zajatec dopraven do Liberce a uzavřen v obecní šatlavě. Touž dobou jeli Libercem Lichtenštejnští husaři a hodinu na to husaři od pluku pruského krále – kam? Říkalo se, že na bojiště. Později strhla se u Schonbornu šrůtka mezi předními strážemi, ze kteréž pozdě večer čtyři zajatí prusští dragouni do Liberce byli přivedeni.

O půlnoci přijelo tryskem do města a uhánělo dále několik rakouských husarů, kteří na ulicích stojícím lidem poplašně oznamovali: Prusové jdou! Prusové jdou! – „Prusové jdou!“, letělo pak od domu k domu a za krátko bylo všechno na ulicích. Nikdo nechtěl již spát a v trapném rozechvění setrvalo všechno pod širým nebem až do rána. Avšak teprve k osmé hodině Prusové přišli: deset pruských hulánů obsadilo vchod do Friedlandské ulice, hulánský důstojník provázen několika muži příklusal před radnici, sestoupil, vešel do zasedací síně a žádal, aby purkmistr s ním za město odejel. Ptal se na státní pokladny, ale nežádal prohlídky, nýbrž vzal prostě na vědomí, že jsou kasy odvezeny. Za nějakou chvíli přijel kočár. Do něho vsedli purkmistr Gustav Schirmer, purkmistrův náměstek a dva radní a odejeli, důstojníkem a eskortou provázeni, směrem k Friedlandu. U hostince „Zur Wiesenhöhe“ se zastavilo a důstojník odvedl zástupce města na polní cestu, která pruskými vojáky byla obsazena. Zde očekával je již pruský štábní důstojník a začal s nimi hned vyjednávat o ubytování vojska.

Wilhelm I., Pruský král

3

Četař 10. husarského pluku
Emerich Berta, padl 23.6 1866 Stráž nad Nisou

Po skončené konferenci vrátili se hodnostové do města a o 10. hodině začal vchod pruského sboru. Princ Bedřich Karel stanul na vysokém hřebci před radnicí a přes čtyřicet tisíc mužů defilovalo pak kolem něho, volající ustavičně bouřným sborem: „Hurá!“. Přední voj bral se k náradí, jiná oddělení šla ulicemi Střeleckou, Českou a Pražskou a opět jiné oddíly rozestavily se na Staroměstském náměstí. Nikdo neptal se na cestu, nikdo nežádal průvodčího. – O 11. hodině začalo ubytování vojska, jež řídil pruský major dle vlastního svého plánu města. Přes 20.000 mužů zůstalo v Liberci. V hraběcím zámku ubytoval se princ Bedřich Karel s 58 důstojníky, 42 poddůstojníky a sluhy, 278 prostými muži a 263 koni.

Město bylo plno koňstva. Koně byli všude nejenom v konírnách a stájích, nýbrž také v besídkách, verandách, ba i v přízemních

bytech. Před městem, směrem k Rochlici, tábořila jízda, za železničním viaduktem rozložili se myslivci; baterie děl rozestaveny kolem města i v něm samém.

Všechny obydlené místnosti v obsazených domech zabrali vojáci a vlastník domu byl rád, když mu zbyla aspoň komůrka. Každé divisi vykázal ubytování řídící major jednu část města a každý jednotlivý voják vyhledal si tam byt sám. Následkem toho nedostal některý dům ani jednoho vojáka, kdežto se jich do jiného nahrnulo třeba sto. Vojáci vrhali se tam, kde se jim lépe líbilo. Mnozí domácí páni musili si potom sami nějaké přístřeší u známých a přátel vyhledávat.

Ještě větší potíž byla se stravováním pruského vojska. Ani nejlepší vůle nestačila na opatrování té spousty pokrmů, jež pohlcovaly snídaně, obědy, svačiny a večere. Vyhláška pruského velitelství stanovila sice, že má dostávat voják denně jenom $\frac{3}{4}$ libry masa, 1 lahev piva, 2 loty kávy a 5 cigár, ale tím by se byli vojáci nenasytili a každý hostitel snažil se tedy dáti, co mohl a čeho si vojáci přáli, jenom aby měl s nimi dobrou vůli.

Příchodem pruského vojska nastala perioda nesčíslných rekvizic. Ačkoli vojsko v bytech od obyvatelstva dokonale bylo stravováno, žádaly se přece na radnici ustavičně mouka, chléb, maso a jiné potraviny i seno, oves a přípřeže musily býti dodávány. Na námitky, že není lze žádaných věcí v žádaném množství opatřiti, odpovídalo se hrozbou, že použito bude vynucovacích prostředků.

Že se při invazi pruských vojáků do Liberce také různé nepřístojnosti a násilnosti udály, rozumí se samo sebou. Hned prvního dne o 5. hodině jmenován plukovník Minamaier městským a etapním velitelem. Zasedací síň sboru obecních starších upravena na komandaturu, z přízemních místností radnice učiněna hlavní strážnice a z tržnice arest. – O 6. hodině bylo vojsko na poplach svoláno a odešlo, ale vrátilo se brzy opět do svých bytů. Ihned na to dostavil se do purkmistrovy úřadovny intendantní úředník s několika důstojníky a diktoval obci „za opětné škádlení pruského vojska“ pokutu 16.800 kvartů piva a 1200 kvartů kořalky. Ale piva bylo v pivovare jenom 31 sudů, – kořalky ovšem sehnalo se celé žádané množství. Kde kdo pruské vojsko škádlil, zůstalo tajemstvím pruské komandatury.

Následujícího dne vojsko odešlo, ale jiné ihned zase přišlo, tak že měl Liberec opět 20.000 mužů na starosti. Rekvizice stíhala rekvizici a opatrování potravin pro válečný lid a koňstvo dělalo každou chvíli větší obtíže, ježto spojení na všechny strany bylo přerušeno. Avšak dodávati se musilo. Magistrát obdržel v té příčině od intendantury výměr, dle něhož se dávatí musilo každému muži denně jenom $\frac{3}{4}$ libry masa a příkrmu, mnoho-li k nasycení je potřebí, 25 lotů chleba 1 $\frac{1}{2}$ lotu soli, 1 lot kávy, 1 lahev piva, 10 cigár a třetinu libry tabáku, každému pak koni 10 až 11 $\frac{1}{4}$ libry ovsa, 3 libry sena a 3 $\frac{1}{2}$ libry slámy. Magistrátu bylo uloženo, aby do 8. hodiny večer určitě prohlásil, je-li ochoten celou vyznačenou potřebu kryti buď dárkami hostitelů anebo hromadnými dodávkami obecního úřadu. Kdyby nechtěl či nemohl, že se přikročí dle válečného práva k exekuci a vojenským opatřením. Zcela tímž způsobem mluvila i další oddělení pruského vojska.

Na dodávky chleba spotřebovány zásoby, jež v městě nahromaděny byly pro očekávané posily rakouské, avšak zle bylo o maso a píci pro koně. Neméně obtížno bylo opatrovati žádané obrovské množství cigár. Trafiky byly od vojska vydrancovány a hlavní sklad, jež Prusové za erární majetek považovali, dalo vrchní velitelství zabaviti. Teprve na důtklivé námitky, že jsou zásoby tabáku ve hlavním skladě soukromým majetkem paní baronky Villaniové, byla polovice jich vrácena. Aby těm obecným svízelm aspoň poněkud odpomohl, usnesl se sbor obecních starších nabídnouti na dobu velkých vojenských pochodů denní výkupné obnosem 2000 zlatých. Na tuto nabídku odpověděno z hlavního stanu prince Bedřicha Karla, aby město platilo denně 3000 zlatých ve stříbře a povoleno na nové zakročení městské rady, aby se tyto tři tisíce zlatých den co den odváděly v bankovkách s ažiovou přírážkou.

Ačkoli výkupné řádně a přesně se odvádělo, obdrželo město dne 26. přece ještě rozkaz, aby opatřilo do 2. července úplné lazaretové zařízení pro 600 raněných a nemocných vojáků, totiž: 600 vlněných přikrývek, 1200 prostěradel, 600 dřevěných postelí dle daného výkresu, 10 věderců s poklopy na rozdělávání pokrmů, 600 lžic, 600 plechových misek na jídlo, 1200 ručníků, 6000 košil, 5 kotlů s poklopy různé velikosti od 11–80 kvartů, 600 županů, 600 dlouhých žíněnek a 600 žíněnek pod hlavu, 6 nočních věder z cínu s poklopy a dřevěnými stojany, 300 nočníků, 600 párů trepek, 300 stolic, 400 párů bavlněných mužských punčoch, 200 párů ponožek vlněných, 300 plivátek, 600 slamníků, 3 teploměry, 6 stolů se zásuvkami, 600 pohárů, 1200 povlaků na přikrývky, 1200 povlaků na podušky, 60 sklenic močových, 12 soudků močových, 150 umyvadel, 12 nových zinkových nebo dřevěných štoudví na vodu kromě drobných předmětů, jež opatřeny budou rekvizicemi. Za každý den prodlení uložena pokuta 200 tolarů. Horlivému úsilí komitétu a obětavosti obyvatelstva podařilo se sehnati v předepsaný čas obrovskou rekvizici pro liberecký lazaret.

Pochody vojska trvaly až do konce měsíce a při nich opakovaly se stále rekvizice; potom přicházeli ranění a zajatci, tak že potíže města dále trvaly až do konce hlavních operací. Časopisy pražské uveřejňovaly dlouhé seznamy různého zboží, jež při invasi obyvatelům města Liberce násilně bylo pobráno. Jako Liberci dělo se i jiným navštíveným městům, jež teprve po nastalém rozhodnutí úlevu pocítily.

Zdroj:

Válka z roku 1866 v Čechách, její vznik, děje a následky, Dr. Servac Heller, Praha 1896

Popisky k obrázkům

- 1) *Karl von Redern, velitel 2. gardového dragounského pluku Prusů*
- 2) *Wilhelm I., pruský král*
- 3) *Emerich Berta, četař 10. husarského pluku*
- 4) *Pomníček Luise von Freibold*
- 5) *Pomníček Aloise Pischofa*

Vzpomínka na Otfrieda Preußlera a jeho vyprávění o Sedmirohém kameni

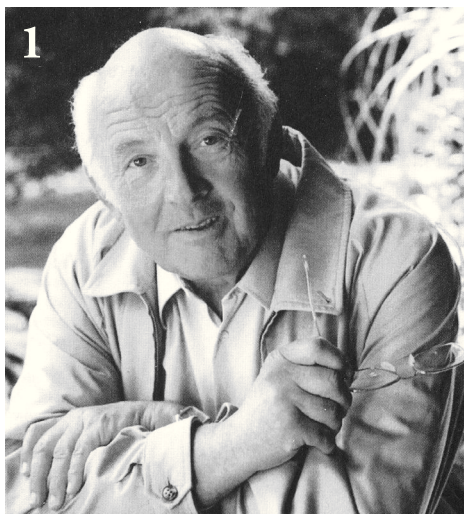
Otokar Simm, Jablonec nad Nisou

V polovině letošního února jsme mohli ve sdělovacích prostředcích zaznamenat zprávu, že v německém městečku Prien am Chiemsee zemřel v nedožitých devadesáti letech významný liberecký rodák, spisovatel Otfried Preußler (obr. 1). Patřil k velmi oblíbeným autorům dětské literatury, jeho dílo však dobře znají i dospělí čtenáři po celém světě. Kdo by někdy neslyšel o jeho Malé čarodějnici nebo o Krabatovi – Čarodějově učni? Zrovna nedávno jsme mohli v televizi zhlédnout až skoro hrůzu nahánějící animovaný film režiséra Karla Zemana.

Otfried Preußler (20. 10. 1923 – 18. 2. 2013) je autorem tří desítek knih. Ačkoliv jeho dílo bylo přeloženo do pětadesáti jazyků, do češtiny bylo jeho knížek dosud převedeno jen sedm. I tak ale vešly ve známost a jsem přesvědčen, že stejně tak jako v mojí knihovně stojí některá i v té vaší. K mým nejoblíbenějším patří *Útek do Egypta přes Království české*. Rád mám ale i další, která nese název *Moje knížka o Krakonošovi*. První vyšla v nakladatelství Vyšehrad v roce 1996, druhá jen o dva roky později. Obě doprovodil půvabnými ilustracemi Adolf Born.

Když jsem se dověděl o autorově úmrtí, sáhl jsem po nich a některé pasáže si znovu přečetl. V knížce o Krakonošovi mne padl do oka příběh o Sedmirohém kameni. Myslím, že znalci z našeho spolku dobře vědí, o jaký kámen se jedná, a proto zbystří.

O čem ta pověst zpracovaná Otfriedem Preußlerem pojednává? Jde o bájně místo v Jizerských horách zmiňované v utajovaných Vlašských knihách. Jednu takovou knihu získali kdovíjakým způsobem ve smržovském Lučním mlýně dva chlapíci nevalné pověsti – jistý mlynář Pfohl a jeho kmotr, švec Nase. A v ní našli zmínku o Sedmirohém kameni, který prý uzavírá cestu k nesmírnému bohatství, ukrytém ve Večerním hradu. Tohle skalisko, jak jim bylo známo, stojí na Vysokém jizerském hřebeni. Zdálo se, že nemůže být problém to místo najít, a tak se hned pustili do hledání. Prošmejdili kdejakou houštinu, ale Sedmirohý kámen ne a ne najít. Až nečekaně potkali u Kobylí louky

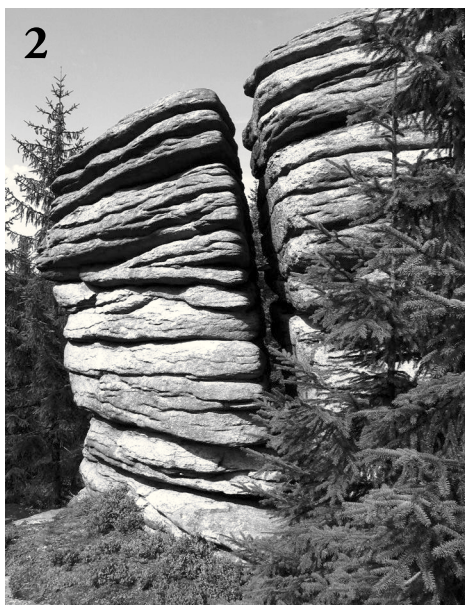

Otfried Preußler

(Foto převzato z Preußlerovy knihy

Gustav Leutelt habe ich noch gekannt)

statného vousatého dřevaře. Nejen že věděl, co že je to za kámen, on se jim dokonce nabídl, že je k němu dovede! Slíbili mu část nalezených pokladů a již je vedl směrem, kde už dříve pátrali. V zaslepené touze po mamonu jim nebylo ani nijak nápadné, že jdou místy již několikrát prohledanými, a že právě tam se kupodivu ten kámen se sedmi rohy nachází. Lopotili se odhrabáváním kamenité zeminy a pobízeli dřevaře, aby jim byl při té dřině nápomocný. Jakmile se pustil do kopání, šla mu práce najednou podivně le-

Skála Starý zámek, poblíž které měl Will-Erich Peuckert objevit vlašské znamení. Po něm se to zřejmě už nikomu nepodařilo...

Sedmirohý kámen. Kdo by čekal, že objeví mohutný balvan, ten se mylí.

ce. Lze si domyslet, jak to všechno dopadlo. Po odkrytí pokladu chtěli ti mizerové dřevaře okrást o slíbený podíl, jenže z něj se vyklubal sám Krakonoš! Oba ničemy uchopil a mrštil s nimi do divočiny. Od té doby je už nikdo nespátral...

Dalo by se říci, že jde o pěknou báchorku předávanou z generace na generaci. S tím se však nespokojil „učitel z Velké Jizery“ – Will-Erich Peuckert. Tu pověst samozřejmě znal – vždyť šest let učil v nejodlehlejší škole celého Pruska. Vyznavač okultních věd a magie byl přesvědčen, že v legendách o „vlašských“ hledačích drahých kamenů je skrytá pravda a snažil se tajemstvím přijít na kloub. S nevalným úspěchem zkoušel rýžovat zlato, hledal stará vlašská znamení – prý dokonce jedno takové i našel – a usilovně pátral i po Sedmirohém kameni. Vyptával se starých hajných, dřevorubců a domorodců. Většina z nich sice věděla o čem je řeč, ale dovést jej na místo nedokázal nikdo. Později, kdy Peuckert již učil na vratislavské vysoké škole, podnikl se svými studenty výpravy do Jizerských hor a kámen v letech 1929 a 1932 hledal.

A světe div se, tajuplný kámen skutečně objevil! Balvan stál na třech stupních, tak jak legendy vyprávěly, a měl přesně požadovaný počet zalomení. Peuckert kámen zakreslil, přesně ho proměřil a okótoval (obr. 3).

Od té doby uplynulo v Jizeře mnoho vody a právě tak hodně se proměnily

Jizerské hory. Poklady, které patřily tomu, jehož jméno prý není radno vyslovovat, byly dávno vyrabovány a v přírodě po nich zůstaly pouhé jizvy. Ta největší zeje na Bílém Flinsu (obr. 5), sídlu dávných pohanských božstev. Je tak velká, že se dá rozpoznat i z desetikilometrové výšky...

Sedmirohý kámen však stále ještě zakrývá vchod do nejspíš již vyprázdněných pokladnic Večerního hradu, dnes polsky pojmenovaného Zwalisko, tedy zřícenina. Nalezení tajuplného, sedmkrát zalomeného kamene není příliš obtížné a členové Spolku Patron k němu nepochybně treťí.

Rozhodl jsem se proto, že v tomto příspěvku k němu cestu popisovat nebudu. Jednak by to bylo nošením dříví do lesa, jednak chci respektovat přání strážce hor, onoho záhadného dřevaře z Kobyli louky.

Je až s podivem, že ke kameni se sedmi rohy zatím nevede žádná cesta a že dosud nebyl zakreslen ani do žádné turistické mapy (pokud mi je známo). Pán hor zřejmě ještě nad tím tajuplným místem bdí. Jak dlouho to ještě vydrží?

Doporučená literatura:

KRAUSE, Erhard. Von den sagenhaften Goldgruben im Isergebirge. In: *Schilderungen aus dem Isergebirge*. Leutelt Gesellschaft, Schwäbisch Gmünd, 1998.

SIMM, Otokar. Učitel z Velké Jizery. In: *Tři iseriny*. Jizersko-ještědský horský spolek, Liberec, 2006.

VINKLÁT, Pavel D. Otfried Preussler, německý pohádkář srdcem v Čechách. *Krkonoše, Jizerské hory*. Ročník 2013, č. 5.

WIATER, Przemysław. Will-Erich Peuckert, profesor čarodějnic. In: *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2011*. Liberec, 2012.

Foto: autor

Sedmirohý kámen je skryt v lesích pod Vysokým jizerským hřebenem

Bílý Flins. Sídlu pohanských božstev bylo téměř celé zničeno dlouholetou těžbou křemene.

Exkurze do podzemní továrny Rabštejn

Josef Kuna, Tanvald

Teprve na podruhé se podařilo blavnímu organizátorovi Láďovi Řezáčovi dát dohromady skupinu zájemců o prohlídku donedávna uzavřených prostor, které v minulosti vlastnily různé armády.

V údolí říčky Kamenice pod městečkem Česká Kamenice a obcí Janská vyrostly textilní továrny, které od roku 1867 vlastnil továrník Franz Preidl. Náramně zbohatl na dodávkách pro rakouskou armádu, ale po první světové válce nastal útlum výroby. Před druhou světovou válkou zde průmysl skončil a objekty zůstaly opuštěné.

Toho využila v roce 1942 německá zbrojařská firma Weser-Flugzeugbau, která sem přesunula svou výrobu z Brém. Tam byly její továrny zničeny bombardováním britským letectvem. V údolí vzniklo 11 montážních hal, ve kterých pracovalo na 6000 totálně nasazených válečných zajatců a vězňů z koncentračního tábora Neu Bremen. V okolí bylo 36 lágrů, mezi něž se počítaly i ubytovny v České Kamenici, sokolovna a školy.

V průběhu roku 1944 se v Rabštejně začala výroba z bezpečnostních důvodů ukrývat pod zem a pro tovární výrobu byly proto kutány podzemní prostory ve skalním masivu nedaleko Janské. Na tuto práci bylo nasazeno 401 vězňů z místní pobočky Flossenbürg. Od srpna 1944 do dubna 1945 vyrubali celkem 17 500 kubiků pískovce a vytvořili tak podzemní prostory o délce 4,5 km. Šlo přitom jen o pětinu z plánované rozlohy.

Po válce využila opuštěné štoly československá armáda, která v nich

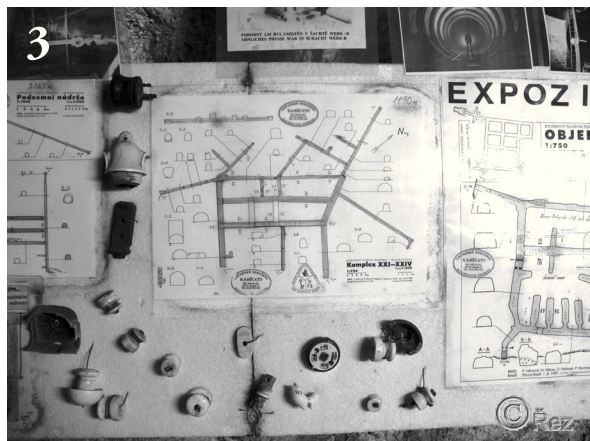
skladovala ženijní materiál a pohonné hmoty v obrovských cisternách plněných potrubím z nádraží Veselé pod Rabštejnem. Po roce 1968 převzala prostory sovětská armáda. V cisternách se skladoval benzin pro vojska varšavské smlouvy. Skladiště bylo přísně střeženo. Když se v 90. letech podzemí uvolnilo, tak si prostory pronajalo občanské sdružení Rabštejn, které část chodeb zpřístupnilo veřejnosti. V podzemní továrně se dnes nachází expozice historie válečné výroby částí letadel Junkers 87 a 88. Najdeme zde i díly vrtulníků, kterých tu prý od roku 1944 byly vyrobeny tři funkční kusy.

Za vstupné sto korun za osobu stála návštěva za to. Minimální skupina, pro kterou se podzemí otevírá, je osm lidí a Láďovi dalo moc práce dát potřebný počet účastníků dohromady. Nakonec však mohl nahlásit za Spolek Patron 15 návštěvníků. Tento počet posílil i oddíl dětí TOM Zálesák. U vstupu jsme byli překvapeni, kolik skupin se tu na stejnou hodinu sešlo. To nečekal ani místní průvodce z o. s. Rabštejn pan Pešek, který musel přemýšlet, jak těch padesát lidí expozicí provede.

Po tříhodinové exkurzi jsme se cestou na autobus v České Kamenici zastavili ještě u památníku obětí koncentračního tábora, který se právě opravuje.

Popisky k obrázkům:

- 1) Návštěvníci před vchodem do podzemí
- 2) Průvodce při výkladu
- 3) Panel s plány podzemních prostor
- 4) Památník obětí koncentračního tábora

Rohanův odpočinek

Ladislav Řezáč, Tanvald

V neděli 21. dubna 2013 jsem navštívil Maloskalsko a při té příležitosti jsem podle upřesněného popisu Ivana Sedláka vyhledal památku zvanou *Rohanův odpočinek*. Pomník je v současnosti silně obrostlý různým lesním náletem (obr. 1) a kamenný stůl je bohužel přeražen (obr. 3). Naštěstí jsem měl v batohu skládací pilku, a tak jsem se dal do prořezu. Za necelou hodinku bylo hotovo (obr. 2).

Drobné památky ve Frýdlantu a jeho blízkém okolí

Část první: Frýdlant–Raspenava

Rudolf Makel, Frýdlant

Jenom krátká úvaha či pohled: člověk vždy moc potěší, když zjistí, že jeho práce nebo aktivita nebyla marná, že se vyplatila. A takový pocit jsme měli oba, já i Jirka Pavelka, když ráno 6. dubna, za téměř podzimního počasí, vystoupilo na frýdlantském nádraží z vlaku přes dvacet poutníků, zájemců o historii Frýdlantu a jeho okolí. A k tomu ještě navíc manželský pár z Polska a jeden opravdový znalec z Německa.

Chvilí jsem tomu nemohl uvěřit, už proto, že to byl vlastně experiment, něco s čím jsme neměli zkušenosti a nevěděli jsme, jaká bude reakce. Skoro po celé trase, hlavně však ve Frýdlantu, jsme totiž účastníky seznamovali s tím, co už pominulo, co neexistuje. Ukazovali jsme – tedy hlavně Jirka – zaniklý Frýdlant a konfrontovali staré fotky se současností. Pro oživení paměti je budeme postupně v Patronu zveřejňovat.

A tak jsme důkladně prolezli a prohlédli si starý i nový Frýdlant. Prošli jsme kolem rodného domu novoměstského kněze Franze Jomricha, kolem zmizelé (jak jinak) desky švédského důstojníka a pokračovali na Supí vrch, k tajemným a zatím nevysvětleným znamením. Tady jsme společnou fotkou ukončili první část našeho putování a nemocný Jirka se s námi rozloučil.

WALLENSTEIN
1634 1934
Bronzestandbild am Friedländer Marktbrunnen

Altes u. Neues Rathaus Gruss aus Friedland i. B.

FRIEDLAND, Reichenberggasse
im Jahre 1866.

www.Frydlantsko.com

Gruss aus Friedland (Böhmen).

Dále jsme pokračovali už jen s malými odbočkami po již známé trase do Raspenavy. Za zmínku ještě stojí vysvětlení „příběhu“ sochy anděla, která stojí ve výklenku na nádvoří místního kováře pana Čurdy. Tentokrát byl pan Čurda doma a řekl nám, že jeho táta, Volyňský Čech, se na statek přistěhoval v rámci osídlování pohraničí. Sochu prý našel ve stodole zahrabanou v plevách. Proč ji tam někdo schoval, to nikdo nevěděl.

Výlet jsme ukončili návštěvou raspenavského hřbitova.

Závěrem chci poděkovat za hojnou účast a spolu s Jirkou se těšíme na podzimní vycházku.

Popisky k obrázkům (obr. 1, 6: Ruda Makel, obr. 2, 3, 4, 5: z archivu Rostislava Jelínka)

- 1) Frýdlantské náměstí s obnovenou sochou Albrechta z Valdštejna
- 2) Původní kašna se sochou Albrechta z Valdštejna
- 3) Stará a nová radnice na frýdlantském náměstí
- 4) Dnes už neexistující hotel „Habsburg“ u mostu přes Smědou
- 5) Věž městského opevnění, naproti cukrárny Nike
- 6) Socha anděla ve výklenku domu pana Čurdy

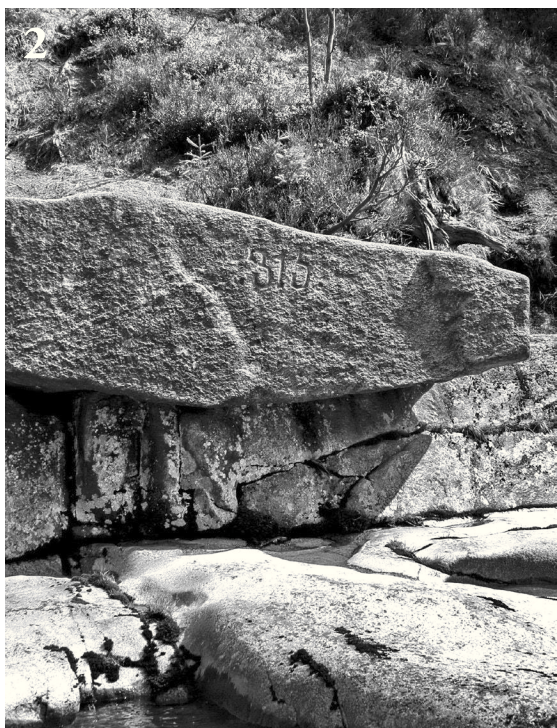
Jak se ze mne stala povodeň aneb Když se štěstí unaví...

Karel Korejčík, Liberec

V knize Jizerské hory od Romana Karpaše mne mimo jiné zaujal článek Miroslava Demla o hraničních kamenech při řece Jizeře, které vyznačovaly starou hranici mezi Čechami a Slezskem. Rozhodl jsem se, že alespoň čtyři z nich „objevím“, a to tak, abych měl dva na pravém břehu a dva na levém. Zároveň jsem chtěl nalézt dva pod a dva nad Karlovským mostem. Když nastal vhodný čas, naskenoval jsem si mapku z knihy a před třemi roky na jaře vyrazil.

Auto jsem nechal na Mořině, vyběhl na Bukovec, podíval se do lomu a pak k třistajedenáctce na soutoku Jizery s Jizerkou. Protože bylo nádherné slunečné počasí, odskočil jsem si ještě proti proudu vyfotit Karlovský most. Šel jsem po pravém břehu pěšinkou k soutoku. Když jsem měl přiměřenou vzdálenost, stoupl jsem si na nízký plochý kámen vedle. Byl tam drn, na kterém se mi špatně stálo, a tak jsem ho patou ukopl. Na dobrý záběr to ale chtělo ještě kousek couvnout, a tak – aby to nedopadlo jako v tom vtipu: „Ještě dva tři kroky couvni a udělám nejlepší fotku z dovolené“ – jsem se raději podíval pod nohy. Na místě ukopnutého drnu byl malý oblouček.

Slezl jsem dolů, sundal batoh a sebral kus klacku. Trochu jsem jím zadloubal

a objevila se trojka. V tu chvíli se mi rozsvítilo. Pod sebou po proudu mám známou 311 a čísla stoupají proti proudu. To bude 312, ta v mapce není. Po chvílce se to začalo potvrdovat, objevilo se další číslo a byla to jednička. Dál už to bylo složitější, na posledním čísle ležel kořen pařezu. Nechtěl jsem ho likvidovat, aby bylo patrné, že právě objevené číslo už pár desítek let nikdo neviděl. Nakonec se to podařilo. A hned od začátku to na dvojku moc nevypadalo. Nakonec se z toho vyklubala další jednička! Sláva objevil jsem druhou 311 (až později jsem se dozvěděl, že už je třetí). Když se štěstí unaví...

Nafocenou 311 (obr. 1) jsem ještě s další 315 (obr. 2), o které bude řeč později, poslal jen autorovi článku Miroslavu Demlovi. Tak se stalo, že když na ni narazil Josef Kuna, psal v časopise Patron o povodni. Stal jsem se tedy povodní, docela mě to přirovnání rozesmálo...

A jak to nakonec dopadlo s mým závazkem, že najdu čtyři čísla? Rychle jsem objevil 306 s maltézským křížem. Pak následovala 307, která je na kameni dvakrát, protože proud vody kámen otočil, a 318, která si trůní ve vodě. Tady už jsem měl pěkně ušoupaný nožičky a nepomohla ani studená lázeň v Jizeře. Proto jsem se rozhodl, že pro dnešek to stačí a vydal jsem se zpátky na Mořinu. Před Karlovským mostem však ještě bylo slunce a já ve správnou chvíli na správném místě. Přes celou Jizeru na mne na skalce koukala pěkně vystínovaná 315! Inu, jak už jsem řekl, když se štěstí unaví...

POZVÁNKA NA VÝLET

Za drobnými památkami Frýdlantska

Frýdlant – Višňová (část 2.)

Rudolf Makel, Frýdlant

Zveme vás na vycházku, která se uskuteční 14. září 2013.

Sraz účastníků na nádraží ČD Frýdlant v Čechách.

Spojení: vlak Tanvald 7:00, Jablonec 7:37, Liberec 8:33, Hejnice 8:39.

Odjezd z Višňové v 15:35 nebo 17:35.

Na setkání se těší Ruda Makel a Jirka Pavelka

Mužíčkova památka je zpět na Beranské cestě

Josef Kuna, Tanvald

Protože v okolí původního místa pomníčku není dnes žádný vhodný strom, přibíli jsme 14. května 2013 tabulku zatím provizorně na blízký buk. Je o 150 metrů dále k východu, tj. ve směru k Beranům. Místo nám doporučil bývalý hajný zdejšího revíru.

Láda Řezáč ale navrhuje logičtější umístění u svážečské cesty, tedy ještě o 80 metrů dál. Dosud deska není pevně přišroubována, počkáme, až jaké budou ohlasy.

Dva kříže v Poustce

Rudolf Makel, Frýdlant

Obrátila se na mne Markéta Miklasová, zdali nevím něco o kříži v Poustce, který stojí asi 500 metrů od vodojemu ve směru na Frýdlant.

Nevěděl jsem, a tak jsme se tam spolu 28. dubna vydali. Počasí mělo do jarního hodně daleko, ale přesto to byla zajímavá vycházka na místo, kde jsem dosud nebyl. Cestou jsme se ještě zastavili u kříže, kterému se říká Bleskový (obr. 6). Ten je v naprostém pořádku, krásně opravený. A protože ho většina našich členů určitě zná, nebudu se o něm více rozepisovat.

O to zajímavější je ten druhý, Hirschmannův kříž (obr. 1, 2, 3, 4). Ten by si totiž už opravu zasloužil. Lépe řečeno, je nejvyšší čas! Podstavec je sice v pořádku a texty stále dobře čitelné, ale kříž samotný to už „má za sebou“, jak je vidět na fotkách. Pro ukázku přikládám starší obrázek, který mi ze svého archivu poslal Herbert Endler (obr. 5).

Když jsem se o této naší „akci“ zmínil panu Simmovi, okamžitě se nabídl, že texty z obou křížů přeloží do češtiny. A skutečně tak udělal obratem a já mu tímto děkuji za pomoc.

Bez jakéhokoliv zásahu zde kopíruji jeho podíl na tomto článku.

Bleskový kříž

Errichtet von Anton Lange
mit Beihilf(e) Franz Neumann
im Jahre 1850

Zřízeno Antonem Langem
s pomocí Franze Neumanna
v roce 1850

(V závorce doplněno chybějící písmeno.)

O, kommt und knieet
voll Andacht nieder,
Und bethet euern
Erlöser an,
Der für die Sünden
seiner Brüder
Am Kreuz vollen-
det seine Bahn.

Ó, pojdte a poklekněte
plni zbožnosti,
a proste vašeho
Spasitele,
jenž za hříchy
svých bratří
na kříži ukončil
svoji cestu.

Hirschmannův kříž

Es ist
vollbracht!
Jesu starb in großen
Schmerzen.
Der Retter Aller,
Jesu Christ.
Gedenk! O Mensch! in
deinem Herzen,
das Er für uns gestor-
ben ist.

Er(r)ichtet von
Ferdinand Hirschman(n)
im Jahre 1850

Dokonáno jest!
Ježíš zemřel ve velkých
bolestech.
Zachránce všech,
Ježíš Kristus.
Pamatuj! Ó člověče! v
tvém srdci,
že On za nás
zemřel.

Zřízeno
Ferdinandem Hirschman(n)em
v roce 1850.

*(V závorkách uvádím chybějící písmena; kameníci si nejednou nedělali s gramatikou
žádné starosti, někteří ji nejspíš ani neovládali...)*

Závěrem chci vřele doporučit návštěvu těchto míst, je tam opravdu pěkně. A možná, že se ta místa objeví i v itineráři naší podzimní vycházky Frýdlantskem.

Popisky k obrázkům

(obr. 1, 2, 3, 4, 6 – Ruda Makeš, obr. 5 – Herbert Endler)

- 1) Hirschmannův kříž – celkový pohled
- 2) Současný pohled z posedu
- 3) Uhníly dřevěný kříž
- 4) Detail kříže
- 5) Hirschmannův kříž, dobové foto, r. 1950
- 6) Bleskový kříž

6

Bleskový kříž, foto k článku - Dva kříže v Poustce

Patron

Informace přátel drobných památek
Jizerských hor č. 2/2013 (24. ročník)

Vydává Spolek PATRON, občanské sdružení se sídlem: Jiřetín pod Bukovou 104, Albrechtice v Jizerských horách, PSČ 468 43, IČO-64669807, bankovní spojení Fio banka Jablonec n. Nis., číslo účtu: 2900124622/2010, www.spolekpatron.bdnnet.cz, šéfredaktor: Günter Menzel, technická spolupráce Otokar Simm, vydávání občasníku PATRON je povoleno OkÚ – Jbc – 941/34, výtisk je neprodejný a slouží výhradně pro vnitřní potřebu sdružení a jeho členů! Příspěvky, články a fotografie do dalšího vydání zašlete nejpozději do 31. 8. 2013 na adresu: Günter Menzel, Na Skřivanech 552, 460 15 Liberec 15 nebo [mailem: gmenzel@seznam.cz](mailto:gmenzel@seznam.cz)

Grafická úprava a tisk:

reklama-4u.cz
reklamní agentura

e-mail: info@reklama-4u.cz
www.reklama-4u.cz